

MARKO MARULIĆ: RASPRAVA “IN EOS QUI BEATUM HIERONYMUM ITALUM FUISSE CONTENDUNT”

Matej Petrić

*Programatski pogled na Jeronimsku baštinu
u djelu humanista Marka Marulića¹*

Uvod

Rijetke su ličnosti u povijesti koje su tako snažno svojim životom i radom zadužile hrvatsku znanost i kulturu, a da je jedna istodobno ostavila dubok trag u intelektualnom stvaranju onoga drugog, kao što su to bili Jeronim i Marko Marulić. Prvi otac zapadnoćrkvene književnosti, drugi otac hrvatske književnosti. Sinteza rada i djelovanja ove dvojice, iako udaljeni vremenom, doprinijela je nastanku teme ovoga seminarskog rada. On je rezultat promišljanja i susreta tijekom akademske godine različitih povijesnih, kulturnih, književnih i teoloških aspekata kojima je Jeronim bio točka polazišta.

Metodologija rada je jednostavna. Kako mi je glavna tema razlaganja Marulićeva rasprava o podrijetlu svetoga Jeronima, nastojao sam se što više na tome zadržavati i time objuniti cjelokupan rad. Ipak, bilo je neophodno, prije svega, raščlaniti posebno Marka Marulića te njegov život i djela kako bismo dobili na dojmu vrijednosti njegove osobe i onoga što je činio i kako je doprinio i hrvatskom i europskom humanizmu, i Jeronima te njegov utjecaj na hrvatske humaniste, kako bismo na kraju na-

Sinteza rada i djelovanja ove dvojice, iako udaljeni vremenom, doprinijela je nastanku teme ovoga seminarskog rada. On je rezultat promišljanja i susreta tijekom akademske godine različitih povijesnih, kulturnih, književnih i teoloških aspekata kojima je Jeronim bio točka polazišta.

¹ Tekst ovog članka nastao je u okviru seminara „Sveti Jeronim u hrvatskoj kulturi“ pod vodstvom dr. sc. Slavka Sliškovića i Vande Kraft – Soić, dipl. teol.

pravili jedinstvenu sintezu kroz prizmu Marulićeve rasprave o Jeronimu u kojoj je nepobitan utjecaj prvoga na ovoga drugog.

Samu analizu rasprave podijelio sam u četiri poglavlja: Tekst, Filološki osvrt, Datacija i Analiza triju motivacija. Kako je tekst rasprave na latinskom, bio je neizbježan samostalan prijevod koji je bio iznimno težak i zahtjevan.

Nadam se da će ovaj rad barem malo osvijetliti važnost jeronimovskoga utjecaja na sâm razvoj hrvatke znanosti i kulture.

1. O životu Marka Marulića

Marko Marulić potječe iz bogate aristokratske obitelji koja je živjela u Splitu. Pravo mu je prezime bilo Pečenić ili Pecenić dok je Marulić² izvedenica latinske inačice (Marulus) njegova pravoga prezimena. Rođen je 18. kolovoza 1450. godine u istoimenom dalmatinskom gradu. Iako je razmjerno malo čvrstih i pouzdanih činjenica i pisanih dokumenata o njegovu životu, taj nedostatak nadomještaju njegova vlastita književna djela iz kojih možemo suditi i o samom autoru, ali i o njegovu ljudskom liku i trajanju.³

Postoje, naime, dvije teorije o njegovoj mladosti; prva je da je živio razvratno i da mu je Dmine Papalić bio prijatelj⁴, a druga opet govori da je Marulić od djetinjstva živio povučenim životom. Sigurno je da je u Splitu pohađao

humanističku školu talijanskoga učitelja Tidea Accarinija. Tamo se postupno usavršavao u latinskom jeziku te započinje s pisanjem svojih prvih latinskih stihova. Studij prava završava u Padovi te se vraća u rodni Split gdje radi i djeluje kao odvjetnik i sudac u gradskoj splitskoj upravi. Osim Padove posjećuje i neke druge talijanske gradove; pouzdano se zna da putuje u Veneciju kao trgovac te u Rim kao hodočasnik. Sâm mu je školovanje omogućilo ugled i status obitelji Marulić, koja je bila plemićka i dosta imućna, kao i obitelji De Albertis s majčine strane. Poseban trag u njegovu književnom stvaralaštvu ostavila je mlađa sestra Bira koja je bila upućena u benediktinski samostan; on joj je često slao šaljiva pisma kako bi joj razvedrio svagdašnjicu klauzura. Kada su mu iznenada preminula dvojica od šestero braće, Marko se počinje brinuti za svoju obitelj, nad imovinom loze Marulića, što se vidi iz sudskih rasprava i parnica.

U Splitu je uživao velik ugled. O tome svjedoče brojne pohvalnice i epitafije njegovih sugrađana⁵. Potpuno se predao književnom radu, oko njega se polako počinju skupljati vršnjaci, ali i mlađe generacije intelektualaca koji bi razvijali navike humanističkoga komuniciranja.

Oko njega se, dakle, postupno počinje stvarati splitski književni humanistički krug. Kao renesansni čovjek (tzv. *homo universalis*), uz zanimanje za politiku, književnost, slikarstvo

2 Oblik „Marulić“ nalazi se u *Juditi*.

3 Usp. HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI, *Hrvatska i Europa: Kultura, znanost i umjetnost*, II, Zagreb, 2000., 422.

4 Dmine Papalić je Maruliću donio hrvatsku redakciju *Ljetopisa popa Dukljanina*; sâm se odmah latio njezina prevođenja na latinski jezik.

5 Marulićev prijatelj Franjo Božičević Natalis opisao ga je u biografiji, tzv. humanističkom elogiju, posebno naglašavajući njegov svetački lik. Ova nam je biografija iznimno važna upravo zato što je Natalis zapisao i naslove Marulićevih knjiga i rukopisa, pouzdan je i čvrst službeni dokument iz kojega možemo zaključiti o Marulićevu društvenom položaju, ljudskom vijeku i nagnućima.

i arhitekturu, posebno svoj smjer zanimanja okreće čovjeku uopće i njegovim problemima. Za njega je čovjek, prije svega, Božje stvorenje, naglašava posebno ljudsko dostojanstvo. Tvorac je riječi „psihologija“ („psihologija o naravi ljudske duše“). Marulić je tumač i širitelj kršćanske moralistike, utemeljuje kršćansku etiku na razini znanosti, okreće vjeru prema konkretnim problemima, evangelizira aktualne teme o kršćanskoj razjedinjenosti (Savonarolina smrt, protestantizam, iskustvo samostana u Nečujmu na Šolti – slab moral među klerom, ističe grijeh svećenika i redovnika)⁶ te turskim prodorima na hrvatska područja⁷.

Marulićevo je djelo naišlo na velik odjek u Europi, a njegov je život izvršio velik utjecaj na mnoge domaće i strane povijesne ličnosti (Ignacije Lojolski, Franjo Ksaverski, Thomas More, Franjo Saleški, Henrik VIII., Petar Hektorović, Petar Zoranić, Tin Ujević itd.). Njegove teme i problematika te rješenja koja pronalazi na mnoga aktualna pitanja privlačna su mnogima. On propovijeda strogi kršćanski moral, da se jedino tako može spoznati Krista, a Sveto je pismo sredstvo spoznaje Boga. Svojom kršćanskom etikom sudjeluje u obnovi Katoličke crkve i utire put Tridentskom koncilu, a neke njegove ideje, kojima daje nov pogled na vjernika (svetost nije samo za elitu, ona je poziv za svakoga čovjeka i sve staleže), nalazimo

konkretno tek na Drugom vatikanskom koncilu. Marka se Marulića naziva „poeta doctus et poeta Christianus“.⁸ Umro je 5. siječnja 1524. godine, a pokopan je u crkvi sv. Frane u Splitu.

2. O djelima Marka Marulića

Marka Marulića nazivaju „ocem hrvatske književnosti“. On je trojezičan pisac: djela piše na talijanskom, latinskom i hrvatskom staročakavskom književnom jeziku⁹. Od tekstova na talijanskom jeziku sačuvano je tek nekoliko dok je najveći njegov opus napisan na latinskom, ali ima dosta raznovrsne književne građe i na hrvatskom jeziku.

U djelima nalazimo utjecaj Biblije, grčko-rimskih klasika (posebice Vergilija) te starih hrvatskih pjesnika.

Suvremena književna kritika podijelila je Marulićeva djela na moralno-didaktička i teološko-moralna te ih pod tim kritičkim aspektima i studira. Treba napomenuti da još uvijek nisu objavljeni svi Marulićevi tekstovi.

Marulićevo je djelo naišlo na velik odjek u Europi, a njegov je život izvršio velik utjecaj na mnoge domaće i strane povijesne ličnosti (Ignacije Lojolski, Franjo Ksaverski, Thomas More, Franjo Saleški, Henrik VIII., Petar Hektorović, Petar Zoranić, Tin Ujević itd.)

6 Usp. Josip HORVAT, *Kultura Hrvata kroz 1000 godina*, I, Zagreb, 1972., 239.

7 God. 1522., dvije godine prije svoje smrti, obraća se papi Hadrijanu VI. pjesničkom poslanicom opisujući tadašnje nevolje, poziva Papu da pomogne Hrvatima, umiri narode i potakne rat protiv Turaka; to je otvoreno pismo i pobudnica za općekršćansko ujedinjenje i mir, a posvetio ga je Dominiku Bući Kotoraninu.

8 Marulić je, naime, svojim radom postigao ravnotežu trostrukoga autorskog ishodišta: *poeta doctus* (pjesnik koji vlada epskim normama i sredstvima poezije), *poeta Christianus* (tumač crkvene objave, svjetonazora i morala) i *začinjavac* (rimator, pjesnik „pučkoga“ govora).

9 Marulićev književni hrvatski jezik temelji se na staroj čakavici iz 15. i 16. st. sa štokavskim elementima i crkvenim slavenizmima.

2. 1. Marulićeva latinska proza i pjesništvo¹⁰

Latinski dio opusa tvore humanističke pjesničke vrste i niz proznih spisa kršćanski nadahnutih. Na prvom je mjestu po raširenosti Marulićeva knjiga „De institutione bene beateque vivendi per exempla Sanctorum“ (ili jednostavno „Institucija“), tj. „Pouke za čestit život po primjerima svetaca“. Upravo ovim djelom, napisanim za borbu protiv protestantizma, Marulić ulazi u europski krug. To je zbirka priručnika od šest knjiga (poučnih priča) s primjerima iz hagiografije i Biblije. Prvo je izdanje tiskano u Mlecima 1506./07. godine, a doživjelo je još 70 izdanja, prevedeno na talijanski, njemački, francuski, portugalski, češki i (djelomično) na japanski. Nadalje, tu je „Evangelistarium“, rasprava u sedam knjiga o praktičnoj kršćanskoj etici, zasnovana na obradi triju bogoslovnih krjeposti: vjere, nade i ljubavi. Manja prozna djela čine „Quinquaginta parabolae“, „Repertorium“, „Vita divi Hieronymi“, „De humilitate et gloria Christi“, „Animadversio in eos qui beatum Hieronymum Italum fuisse contendunt“.

Poznatije pjesme su, svakako, „Carmen de doctrina Domini nostri Iesu Christi pendentes in Cruce“, napisana u obliku dijaloga između Krista i kršćanina (Christianus interrogat, Christus respondet) te Marulićeva latinska verzija Petrarkine završne kancone „Rasutih rima“ („Accedit Carmen ad Virginem beatam Fran-

cisci Petrarchae, ex tusco in latinam linguam a Marco Marulo versum“). Marulić je napisao velik broj latinskih stihova. Životopisac Natalis spominje još nepronađenu zbirku „Poematon“ u sedam knjiga. Na temelju onoga što je sačuvano možemo lako izvući zaključak kako je, poput drugih humanista, njegovao elegije, ode, himne, epigrame, epitafe, prigodne poslanice i enigmatske sastavnice.

Vrhunac Marulićeva latinskoga versificiranja ep je „Davidias“ s četrnaest pjevanja i 6756 daktilskih heksametara, koji je tzv. poetski most između Biblije i glavnoga uzora Vergilija. Marulić je na tom projektu dugo radio u posljednjem desetljeću svojega života, uporabivši sve svoje književno znanje i pjesničko umijeće.

2. 2. Marulićevo hrvatsko pjesništvo

Nepobitan dokaz Marulićeva uvažavanja i poštovanja prema hrvatskom pjesništvu i dignitetu „pučkoga jezika“ jest spjev „Judita“, prvo tiskano djelo na hrvatskom jeziku. U starozavjetnu priču o židovki Juditi i asirskom osvajaču Holofernu podcrtava paralelu s hrvatskim narodom i zlim turskim osvajačima, odnosno aktualizira. Uvodi psihologizaciju likova s mnoštvom stilskih figura u šest pjevanja od ukupno 2126 stihova.

Osim „Judite“ napisao je još dosta pjesama na hrvatskom: biblijsku poemu „Susana“ sa 780 stihova, vrlo poznatu „Molitva suprotiva Turkom“ te tužaljku „Tuženje grada Hjeropolima“ i mnoge druge. Sve su alegorijske i govore o tadašnjim suvremenim nevoljama i zbivanjima u Hrvata.

¹⁰ Metodološka podjela Marulićeva opusa na njegovu latinsku prozu i pjesništvo, hrvatsko pjesništvo te prevoditeljski rad, i sažeta analiza djela prema: HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI, *Hrvatska i Europa: Kultura, znanost i umjetnost*, II, Zagreb, 2000., 423–434.

2. 3. Marulićev prevoditeljski rad

Marulićev je prevoditeljski rad vrlo slabo proučen. Prevodio je s više jezika na razne jezike povijesna, instruktivna i pjesnička djela, konkretno: s latinskoga na hrvatski („De imitatione Christi“ T. Kempenca), s hrvatskoga na latinski („Ljetopis popa Dukljanina“), s talijanskoga na latinski (prejev Petrarkine posljednje kancone), s talijanskoga na hrvatski te vjerojatno s hrvatskoga na talijanski. Prevodio je uglavnom Dionizija Katona, Valerija Maksima, Benedikta, Bonaventuru, Tomu Kempenca, Dantea i Petrarku.

3. Marko Marulić i Jeronim

Marko Marulić, kao ugledan i svjetski najpoznatiji među hrvatskim humanistima, velik je štovatelj svetoga Jeronima, poznatoga crkvenog oca koji je svojim prijevodom Svetoga pisma na latinski jezik (Vulgata) mnogo zadužio Zapad i rimsku Crkvu. Dvije su motivacije Marulićeve okupacije za Jeronima: Jeronim je svetački lik idealan za nasljedovanje i, k tomu, Jeronima smatra svojim sunarodnjakom.

U svojim duhovnim spisima Marulić citira Jeronima mnogo više nego druge svete oce. U svom, već prije spomenutom, dobro poznatom djelu „Instituciji“, Marulić se preko sedamdeset puta poziva na Jeronima ili citira njegove spise¹¹.

Govoreći o „samotničkom životu“, pozivajući se na Jeronima, za njega kaže: „naš je Jeronim rekao“¹². Također u svom leksikonu starozavjet-

nih ličnosti pod nazivom „De veteris Instrumenti viris illustribus commentarium“ Marulić također kaže za Jeronima „noster Hieronymus“¹³.

Kada je 1993. godine u zbirci Britanskoga muzeja u Londonu pronađen Marulićev rukopis hagiografije „Vita divi Hieronymi“, zahvaljujući Darku Novakoviću, znanstvena je tekstualna kritika samo mogla potvrditi koliko je ovaj veliki zapadni crkveni otac utjecao na život i djelo humanista Marka Marulića. Općenito možemo zaključiti da su naši vodeći humanisti u Jeronimu gledali svoga zemljaka, gotovo sunarodnjaka, uz Marulića, svakako su to Zadranin Petar Zoranić te Hvaranin, dominikanac Vinko Pribojević¹⁴.

Postavlja se pitanje zašto je Maruliću Jeronim bio tako poseban i značajan? Da bismo to lakše shvatili, trebamo povući paralelu između marulićevskoga humanističko-renesansnog ambijenta i jeronimovski značaj za svoje vrijeme. Humanizam i renesansa zauzimaju posebno mjesto u razvoju kulture i znanosti na Zapadu. To je razdoblje zadivljujućih postignuća u arhitekturi i umjetnosti (crkva svetoga Petra u Rimu, Sikstinska kapela), u politici (komune), u religioznom životu (devotio moderna, a poslije reformacije tzv. katolička obnova s Tridentom), u liturgiji i teologiji, u pravu (Gracijanov kodeks itd.), u filozofiji i znanosti (Galileo, Kopernik), širenju geografskih i duhovnih horizonata zahvaljujući intenziviranju trgovine, putovanjima, dodiru s drugim narodima, nastanku bogatih patricijskih slojeva s novim kulturnim interesima i načinima života.

11 Usp. Vinko GRUBIŠIĆ, *Sveti Jeronim prema Deset govora Petra Pavla Vergerija i Instituciji Marka Marulića*, u: *Colloquia Maruliana*, XVI (2007.), 107–117.

12 Marcus MARULUS, *De institutione bene beateque vivendi per exempla Sanctorum*, I, Split, 1986., 361.

13 Marcus MARULUS, *De veteris Instrumenti viris illustribus commentarium*, Split, 1991., 317.

14 Posebno vidi u: Vinko PRIBOJEVIĆ, *O podrijetlu i zgodama Slavenâ*, Zagreb, 1952., 170.

Humanizam je, kao što mu i samo ime govori, sav usmjeren na čovjeka i poziva se, kako se do nje ga samo u tom razdoblju ljudske povijesti postavljalo čovjeka za mjerilo svih stvari, na antičko, klasično grčko-rimsko naslijeđe. Dakle, humanisti za cilj svojega odgojno-obrazovnog nastojanja postavljaju ideal čovjeka klasične grčke i latinske kulture i civilizacije čiji besmrtni duh, po njihovu uvjerenju, progovara u klasičnoj književnosti i umjetnosti te ga stoga valja na svim područjima promovirati. Tako i naš humanist Marulić, u čijem je središtu zanimanja čovjek, postavlja ideal upravo iz klasične tradicije. On vrlo lako uzima i popularizira lik Jeronima, koji se oduvijek smatrao Dalmatincem, dakle domaćim čovjekom koji je ujedno i najveći polihistor patrističkoga doba i najbolji poznavatelj latinske klasične književnosti. Osim toga, savršeno je vladao grčkim i hebrejskim jezikom, što je na kraju rezultiralo njegovim prijevodom Biblije na latinski jezik. Njegova se erudicija proteže na poznavanje grčke i latinske književnosti, profane i crkvene, u čitavu njezinu opsegu¹⁵. Kako na intelektualnom, tako je i na duhovnom i moralnom području za Marulića jeronimovski ideal nezaobilazan, posebice u življenju stroga asketskoga života, puna pokore i samoodricanja, te primjer neprestane i neumorne borbe i pobjeđivanja vlastitih slabosti¹⁶.

Mnogo je jeronimovske ostavštine u djelima Marka Marulića. To nam dosad najviše svjedoče mnogi pronalasci Marulićevih rukopisa, a posebno oni, već navedeni i spomenuti, koji

15 Usp. Juraj PAVIĆ – Tomislav Zdenko TENŠEK, *Patrologija*, Zagreb, 1993., 233–238.

16 Usp. J.-P. MIGNE (ur.), Sancti Eusebii Hieronymi Stridonesis presbyteri opera omnia, u: *Patrologiae cursus completus... Series Latina*, XXII, Parisiis, 1865., 397.

su pronađeni zaslugom Darka Novakovića. Nadalje, Opera omnia Marka Marulića, što ih izdaje Književni krug u Splitu, imaju do sada 12 svezaka, tri hrvatska, devet latinskih djela, još su tri sveska u tisku (dva hrvatska, jedan latinski), od iznimne su važnosti za temeljitiji studij Marulićeve humanističke ostavštine u kojima su duboki tragovi jeronimovskoga klasičnog ideala čovjeka iznimnih intelektualnih i duhovnih ostvarenja.

4. Rasprava In eos qui beatum Hieronymum Italum fuisse contendunt¹⁷

Marulićeve su se vjerske motivacije pisanja pojedinih djela često pretapale s rodoljubnim, a to je posebno karakteristično upravo za ovaj polemički spis „In eos qui beatum Hieronymum Italum fuisse contendunt“, kojemu je glavna svrha poricanje teze da je Jeronim rođen u Italiji. Ove su se Marulićeve rasprave dotakli neki znanstvenici¹⁸, ali nije kritički izdana i ne postoji nikakva detaljna analiza.

Kao osnovica za raspravu služe dva izvora. Jedno je citat iz Jeronimova djela „De viris illustribus“.¹⁹ Drugi su izvor citati iz novovjekovnih povijesnih djela dvojice autora, gotovo jedno stoljeće starijih od Marulića: jedno je monah iz Bergama, a drugo Flavije Biondo iz

17 Tekst koji se ovdje razmatra iz: Darko NOVAKOVIĆ, Novi Marulić, u: *Colloquia Maruliana III* (1994.), 54–56.

18 Posebno vidi: Mate SUIĆ, Marko Marulić: In eos qui beatum Hieronymum Italum fuisse contendunt, u: *Mogućnosti XLIV* (1997.), 10–12.

19 Stavak gdje sâm Jeronim govori o svom rodnom mjestu i zavičaju glasi: „Hieronymus presbyter, patre Eusebio natus ex oppido Stridonis, quod a Gothis eversum, Dalmatiae quondam Pannoniaeque confinium fuit.“

Forlija, autor Povijesti Italije (Flavius Blondus). Marulić se, dakle, suprotstavlja dvojici Talijana. Kao izrazito vješt književnik, osebujan humanist i time onodobni erudit, besprijekoran poznavatelj evanđeoskih nauka – Teolog, Marulić razumljivo i zanimljivo iznosi argumente, čak i za današnje čitatelje, za pobijanje tvrdnja da je Jeronim Talijan.

4. 1. *Tekst rasprave*

Latinski tekst rasprave nalazimo, između ostaloga, tiskan u izdanju Splitskoga književnog kruga, u književno-znanstvenoj reviji „Colloquia Maruliana“²⁰. Za otkriće teksta zaslužan je Darko Novaković koji je 1993. u zbirci Britanskoga muzeja u Londonu pro našao njegov autograf hagiografije „Vita divi Hieronymi“. U tim rukopisama nailazimo na razlike u odnosu na tiskani tekst, a one za koje nam se to čini opravdanim prihvaćamo kao temelj za prijevod.

Jezik teksta pisan je, prije svega, znanstveno kako bi autor rasprave dobio na vrijednosti svojega djela; nastoje se iznijeti povijesne, zemljopisne i hagiografske činjenice onoga vremena, argumenti se nastoje pobiti objektivno i logički, sine ira et studio. Ipak, na nekim mjestima autor kao da se ne može suzdržati te na vidjelo dolazi i njegova subjektivna motiviranost za

pisanje rasprave pa se često nailazi i na ironiju upućenu protiv suprotne strane: „Nisi forte aliquis de stirpe Aeneae Troiani inventus sit Ilium in Italiam portans victosque penates, aut tantam habens fidem, ut non solum montes, sed etiam cum montibus provincias transtulerit, atque in Delmatiam cum Stridone oppido de loco suo auulsam ultra Liburniam in Istriam usque iusserit evolare...“²¹

Stil je jednostavan, bez naznaka dodatnih do tjerivanja, iako se ponegdje naslućuje Marulićeva književna i pjesnička ruka (stilske figure).

4. 2. *Filološki osvrt*

Marulićeve su rečenice pretežno zavisnosložene. On se ne stidi pokazati svoje iznimno i zavidno znanje latinskoga jezika. U svojim argumentiranjima koristi uzročne i posljedične zavisnosložene rečenice. One su kompleksne te, unutar jedne, često nalazimo više umetnutih rečenica, a zajedno ih povezuje glagolskim konstrukcijama, i to najčešće konstrukcijom akuzativa s infinitivom, koja se nalazi i u naslovu rasprave. Takve složene, tipično marulovske sintakse rečenica, često nevještu prevoditelju mogu zadati poteškoće u traženju konkretnoga smisla u duhu materinskoga jezika.

Ipak, Marulić se poigrava ovdje i jednom konkretnom, za ovu raspravu najvažnijom rječju, odnosno izrazom. To su izrazi Italus i

20 Posebno vidi rad: Darko NOVAKOVIĆ, Novi Marulić, u: *Colloquia Maruliana III* (1994.), 5–56. Poslije uvodne studije (5–24), *Vita divi Hieronymi presbyteri a Marco Maruli aedita; adiectis miraculis quae de illo Cyrillus Nazarethi episcopus commemorat in summamque redactis breviorum* (26–39); *Miracula eius post obitum* (40–46); *Opera quae scripsit* (46–53); *In eos qui beatum Hieronymum Italum fuisse contendunt* (54–56); *De laudibus divi Hieronymi carmen* (57–58).

21 “Da nije slučajno neki od potomka Eneje Trojanca bio izveden iz Ilija noseći u Italiju i pobijedene penate, ili imajući toliku vjeru, da je ne samo brda, već je i s brdima provincije premjestio, te je tako neprestano nalagao da se Dalmacija s gradićem Stridonom uznese od svojega položaja otkinuta preko Liburnije u Istru...” (autorov prijevod).

Italicus, od kojih prvu upotrebljava Marulić, a drugu Flavio Biondo. I jednim i drugim nazivaju se stanovnici Italije. No pobliže značenje jednoga vrlo je različito od drugoga. Naime, Marulićev termin Italus veže se prvobitno uz rodovsko etničko ime iza kojega stoji i opća imenica gens (narodnost u današnjem kontekstu) dok ime Italicus, koji koristi Biondo, označava u prvom redu stanovnike Italije uopće, kao političko-administrativno-teritorijalni pojam (državljanstvo u današnjem kontekstu). Tako bi možda vjerodostojniji prijevod našega naslova rasprave, koji bi doslovno pratio duh originala, bio sljedeći: „Protiv onih koji tvrde da je blaženi Jeronim bio Italac.“

4. 3. *Datacija*

Kako doznajem iz različitih knjiga i udžbenika sitnoga tiska, prvo izdanje ove rasprave bilo je 1666. godine. Iako konkretno ne doznajemo godinu kada je Marulić napisao svoju raspravu, vrlo lako možemo tu informaciju iščitati iz Marulićeva uvoda. Naime, pouzdano se zna da je „Vita divi Hieronymi“ napisana oko 1507. g., a on sâm u uvodu rasprave navodi kako mu je, dok je ovo (Jeronimov životopis) pisao, netko donio knjigu monaha iz Bergama u kojoj je pisalo da je Jeronim Talijan, što ga je nagnalo da napiše ovu svoju raspravu. Iz toga bismo mogli izvući da je i sama rasprava napisana oko 1507. godine.

4. 4. *Analiza triju motivacija*

Iz Marulićevih navoda možemo izvući tri motivacije za pisanje ove rasprave. Možemo ih nazvati psihološka, pedagoška i moralna motivacija.

a) Prva motivacija se može nazvati psiho-

loškom, subjektivnom ili osobnom. Naš autor, pišući ovaj tekst, nalazi okrjepu jer piše o svom najdražem svecu, svetom Jeronimu, kao o onom s kojim dijeli isto podrijetlo i domovinu Dalmaciju:

Ubi et ipsum Italum esse conspexi (Bergomensem enim se profitetur), Zelum, inquam, habuit iste (ut Apostolus ait), sed non secundum scientiam, Hieronymum quippe studiosus, quanvis Delmatam fuisse sciret, sancta quadam invidia delinitus non indignum monacho putavit de alieno facere si posset suum.

I gdje sam spazio da je on sam Talijan (naime priznaje da je Bergamovac), rekao bih da je taj imao revnosti (kako kaže Apostol), ali ne za znanjem. Dakako učen, premda zna da je bio Dalmatinac, svetom nekom zavišću utješen mislio je da monahu nije nedostojno ako (Jeronima) može od tuđeg učiniti svojim.

b) Pod pedagoškom motivacijom podrazumijevamo Marulićevo nastojanje da pouči i na pravu istinu uputi ne samo monaha koji je zaveden krivim izvorom svoga učitelj Flavija Bionda, već i širu publiku, i obrazovanu i manje upućeniju, koja će ovo čitati:

“Haec Blondi verba cum legissem, monachi Bergomensis pium simplicemque affectum mecum excusare coepi, et Discipuli, inquam, error magistri culpa est.”

Kad sam bio pročitao ove Biondove riječi, počeo sam sâm sebi opravdavati blagu i iskrenu dobrohotnost redovnika Bergamovca, i učenikova, rekao bih, zabluda učiteljeva je krivnja.

I dalje:

"Videamus, ergo, Bergomensis frater, Blondus iste praeceptor tuus talia asserens quam procul a vero sit."

Hajdemo vidjeti, dakle, brate iz Bergama, taj tvoj učitelj Biondo prisvajajući takve (stvari) koliko je daleko od istinitog.

c) Konačno, treća, moralna motivacija vidljiva je na više mjesta u ovoj raspravi. Maruliću je važno da se iznose objektivne istine, koje su potvrdili moralni autoriteti:

"Quaenam igitur ista novitii autoris audacia, ut putaverit sibi magis quam Hieronymo de se loquenti homines credituros?"

"Koja li je, dakle, ta drskost mladog autora, da bi si mislio kako će ljudi vjerovati više njemu što govori nego Jeronimu?"

Zaključak

Vjerujem da smo na ovim stranicama malo bolje upoznali Marka Marulića, a posebice svetoga Jeronima, jednoga od najvećih zapadnoćrkvenih otaca. Njegov život i rad svjedoče o velikom učenjaku, o slabu i nesigurnu čovjeku i o iskrenu i revnu kršćaninu, od kojega svi možemo puno naučiti.

■ ■ ■ Literatura

1. Rječnici

Mirko DIVKOVIĆ, *Latinsko-hrvatski rječnik*, Zagreb, 1900.

Jozo MAREVIĆ, *Hrvatsko-latinski rječnik*, Zagreb, 1994.

Jozo MAREVIĆ, *Latinsko-hrvatski enciklopedijski rječnik, I–II*, Velika Gorica, 1997.

Milan ŽEPIĆ, *Latinsko-hrvatski rječnik*, Zagreb, 2000.

2. Tekstovi

Marcus MARULUS, *Vita divi Hieronymi presbyteri a Marco Maruli aedita; adiectis miraculis quae de illo Cyrillus Nazarethi episcopus commemorat in summamque redactis brevioribus; Miracula eius post obitum; Opera quae scripsit; In eos qui beatum Hieronymum Italum fuisse contendunt; De laudibus divi Hieronymi carmen*, ur. Darko Novaković, Split, 1994.

3. Studije

Mate SUIĆ, Marko Marulić: *In eos qui beatum Hieronymum Italum fuisse contendunt*, u: *Mogućnosti XLIV* (1997.)

Vinko GRUBIŠIĆ, *Sveti Jeronim prema Deset govora Petra Pavla Vergerija i Instituciji Marka Marulića*, u: *Colloquia Maruliana*, XVI (2007.)

4. Enciklopedije i ostala literatura:

LEKSIKOGRAFSKI ZAVOD MIROSLAVA KRLEŽE, *Hrvatska opća enciklopedija*, VII, Zagreb, 2005.

HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI, *Hrvatska i Europa: Kultura, znanost i umjetnost, II*, Zagreb, 2000.

Josip HORVAT, *Kultura Hrvata kroz 1000 godina, I*, Zagreb, 1980.

Juraj PAVIĆ – Tomislav Zdenko TENŠEK, *Patrologija*, Zagreb, 1993.

J.-P. MIGNE (ur.), *Sancti Eusebii Hieronymi Stridonensis presbyteri opera omnia*, u: *Patrologiae cursus completus... Series Latina, XXII*, Parisiis, 1865.